

Een interventie tegen roken langs de lijn

Een antirookcampagne door middel van intrinsieke motivatie

Auteur: Boris Peters, S4307895

Contact: boris.peters@hotmail.com

+31 6 1183 9617

Begeleiding: Intern: Cor van Halen

Extern: Denise Simonse

Stagebedrijf: Sportbedrijf Arnhem

Datum: Augustus, 2018

Instelling: Radboud Universiteit Faculteit der Sociale Wetenschappen

Managementsamenvatting

Wat is er gedaan

In dit onderzoek is er geprobeerd een oplossing te vinden voor het feit dat er nog steeds veel gerookt wordt bij sportclubs, met name buiten de kantine. Namens sportbedrijf Arnhem is er een onderzoek uitgevoerd om het roken langs de lijn te verminderen en in het beste scenario te stoppen. Omdat een verbod vaak niet de gewenste oplossing is, wordt er gekeken of er door middel van intrinsieke motivatie het rookgedrag langs de lijn kan worden verminderd.

Probleem

Roken op sportclubs heeft nadelige gevolgen voor iedereen die hieraan wordt blootgesteld. Dit geldt ten eerste voor de rokers zelf, voor de 'meerokers', mensen die de rook via anderen binnenkrijgen, maar daarnaast vooral voor de kinderen die er sporten. Kinderen zijn beïnvloedbaar en door steeds weer blootgesteld te worden aan het roken langs de lijn, is de kans groot dat zij dit gedrag later over gaan nemen. Ze krijgen zo het verkeerde voorbeeld, namelijk dat roken normaal is. Dit kan op lange termijn zeer schadelijk zijn aangezien kinderen dit gedrag gaan overnemen. Veel sportclubs willen graag iets aan dit probleem doen. Het ontbreekt echter vaak nog aan een idee of kennis hoe dit het beste aangepakt kan worden. In samenwerking met de Arnhemse voetbalclub 'Excelsior Sportief Arnhem Rijkerswoerd' (ESA) is daarom een gedragsinterventie ontwikkeld om het rookprobleem aan te pakken door in te spelen op de intrinsieke motivatie van de bezoekers.

Theorie

Roken is voornamelijk gewoontegedrag dus het is belangrijk om deze gewoonte van mensen te doorbreken. Dit herhaalde rookgedrag wordt aangewakkerd door de rookverslaving, die opgesplitst kan worden in een lichamelijke en geestelijke verslaving. De lichamelijke verslaving vergt een rigoureuze aanpak die buiten het bereik van deze interventie valt. Deze interventie richt zich op de geestelijke verslaving en met name op de associatie die mensen hebben tussen clubbezoek en roken. Door deze associatie krijgen mensen behoefte aan een sigaret wanneer ze op de club arriveren. Daarnaast heeft de heersende norm op de club ook grote invloed op de gewoonte en zo op het rookgedrag. Doordat het de huidige norm is dat het normaal is om te roken, wordt het gedrag zo in stand gehouden.

Interventie

Deze interventie bestaat uit twee gedeeltes. Het eerste deel bestaat uit een bewustwordingscampagne, waarbij er gebruik gemaakt wordt van voorlichtingsmaterialen van de “Stichting Rookvrije Generatie”. Deze voorlichtingsmaterialen bestaan uit spandoeken en flyers die pleiten voor een rookvrije accommodatie. Omdat dergelijke informatiebronnen wel een duidelijke boodschap uitdragen, maar degenen die bereikt moeten worden -de rokers- zich vaak voor die boodschap afsluiten, zijn daarnaast borden geplaatst met een afbeelding die deze doelgroep zou moeten motiveren om het roken op de sportaccommodatie te staken.

Er zijn een aantal factoren die ervoor moeten zorgen dat deze borden het gewenste effect hebben.

Opvallen/aandacht

Door aandacht te trekken valt het bord meer op. Nieuwe, niet alledaagse dingen vallen goed op.

Contrasten

Door gebruik te maken van contrasten wordt de tegenstelling goed tussen roken en sporten duidelijk. Mensen zullen zo geconfronteerd worden met hun eigen gedrag dat niet strookt met de gezondheid van kinderen.

Altercasting

Altercasting is een techniek waarbij er een rol of identiteit op mensen geprojecteerd wordt waardoor ze worden gedwongen zich te gedragen naar de verwachtingen die bij deze rol komen kijken. Toeschouwers worden in een verantwoordelijke rol geplaatst en zo is de kans groter dat ze minder zullen roken om het juiste voorbeeld te geven.

Slogan

Er wordt ook een pakkende slogan op het bord geplaatst zodat de boodschap goed beklijft.

Er is daarnaast een andere Arnhemse voetbalclub ‘Volharding Doet Zegevieren’ (VDZ) als controleconditie gebruikt, waar geen interventie is uitgevoerd. Zo is er gecontroleerd of de interventie bij ESA het juiste effect heeft gehad in vergelijking met VDZ waar dat niet gedaan is.

De verwachting was dat er een interactie-effect zou optreden. Dit betekent dat er bij de interventieconditie een mindering in roken zou optreden terwijl dit bij de controleconditie gelijk zou blijven.

Resultaten & Conclusies

Uit de resultaten kwam helaas niet het gewenste effect. Het interactie-effect dat nodig was om te kunnen bevestigen dat de interventie gewerkt zou hebben, is niet gevonden. Er is wel een verschil tussen voor- en nameting gevonden bij beide sportclubs, namelijk een significante vermindering in het aantal rokers onder de toeschouwers. Omdat deze afname echter in beide clubs optrad, kan de interventie daar niet verantwoordelijk voor zijn. Vermoedelijk hebben andere factoren aan de mindering in roken ten grondslag gelegen.

Aanbevelingen

Door tijdgebrek is de interventie pas uitgevoerd nadat de reguliere competitie was afgelopen. Hierdoor is tijdens de nameting alleen maar publiek bij toernooien, terwijl de voormeting plaatsvond tijdens de reguliere competitie. Het verschil tussen deze condities kan verklaren dat er bij beide clubs een mindering in roken is gevonden en niet alleen bij ESA. Dit kan komen doordat publiek tijdens toernooien verschilt van het publiek dat tijdens de competitie aanwezig is. Daarom wordt het aangeraden om het onderzoek te herhalen tijdens de reguliere competitie zodat dit verschil geen invloed meer kan hebben.

Behalve het meten tijdens de reguliere competitie is het ook verstandig om het onderzoek aan het begin van het seizoen te starten. Hierdoor kan er gemeten worden of er ook langere-termijneffecten ontstaan. Daarnaast zal het risico op tijdgebrek afnemen. Nadat een club eenmaal rookvrij is, zou er gekeken kunnen worden naar de sociale verhoudingen ten aanzien van roken. Wanneer de normen veranderen, zouden mensen die een sigaret opsteken juist het verkeerde voorbeeld geven. Sociale druk gaat dan ook een rol spelen, mensen gaan zich aanpassen naar het gedrag van anderen. Dit verschijnsel valt op lange termijn goed te observeren.

Als laatste zouden er meerdere condities geoperationaliseerd kunnen worden om zo het verschil te kunnen zien tussen bewustwordingscampagnes. In plaats van alleen een combinatie van campagnemateriaal en borden, zouden deze effecten ook nog afzonderlijk gemeten kunnen worden.

Inhoud

1. Inleiding	8
1.1 Achtergrond	8
1.2 Probleem.....	8
2. Vooronderzoek	12
2.1 Gesprekken	12
2.2 Observatie	13
3. De Theorie achter het Rookprobleem	16
3.1 Gewoontegedrag	16
3.2 Lichamelijke verslaving	16
3.3 Geestelijke verslaving	17
3.4 Clubcultuur.....	17
3.5 Bewust en onbewust.....	18
3.6 Normen	19
3.7 Procesmodel.....	20
4. Interventie	22
4.1 Theorie achter de interventie.....	22
4.2 Na de gedragsverandering.....	24
4.2 Interventie in de praktijk	24
5. Toetsing	26
5.1 Methode.....	26
5.2 Data-analyse.....	28

6. Resultaten en Conclusies	30
6.1 Hoofdanalyse.....	30
6.2 Exploratieve analyses.....	32
7. Discussie	34
8. Aanbevelingen	38
9. Referenties	40
Bijlages	44
Bijlage 1: Brief naar clubs	44
Bijlage 2: Interventie	45
Bijlage 3: Plattegronden	47

1. Inleiding

In de inleiding wordt het probleem uitgelegd en wordt er besproken wat de oorzaken hiervan zijn.

1.1 Achtergrond

Sportbedrijf Arnhem is een organisatie die zich bezighoudt met alles wat met sport en bewegen in Arnhem te maken heeft. Een van de taken die is het verbeteren van gezondheidsbeleid bij verschillende sportclubs. Sportbedrijf Arnhem verhuurt verschillende sportaccommodaties aan sportclubs. Vanuit die rol voelt de organisatie de plicht om het rookgedrag bij verschillende sportclubs in Arnhem aan te pakken. In Arnhem is op dit moment alleen Hockeyclub Arnhem helemaal rookvrij. Sportbedrijf Arnhem streeft ernaar om iedere sportclub of -vereniging inclusief de gehele sportaccommodatie rookvrij te krijgen, maar dit blijkt in de praktijk lastig voor elkaar te krijgen (Houvanarnhem.nl, 2017). Sportclubs staan er in principe positief tegenover, maar vinden het lastig om een concreet plan te bedenken.

Sportbedrijf Arnhem wil sportclubs hier graag bij ondersteunen en streeft naar een oplossing voor het rookprobleem bij sportclubs. Om het rookprobleem bij de clubs aan te pakken is, in het kader van een afstudeerproject van de masteropleiding Gedragsverandering van de Radboud Universiteit, een gedragsinterventie opgezet en uitgevoerd. Het doel van deze interventie is om de intrinsieke motivatie van bezoekers en toeschouwers van de sportaccommodatie te vergroten om vanuit zichzelf op deze plek te stoppen met roken. Voor een effectieve interventie is het echter wel noodzakelijk om de verschillende aspecten van het rookprobleem en de mogelijkheden tot een gerichte gedragsverandering in kaart te brengen.

1.2 Probleem

Ondanks het in 2004 wettelijk vastgestelde rookverbod in kantines en clubhuizen wordt er op dit moment nog steeds gerookt bij veel sportclubs in Arnhem. Dit gebeurt zowel langs de lijn als in en rond de rest van de accommodatie. Hoewel het onderwerp steeds meer in de belangstelling komt te staan en mensen zich steeds meer bewust zijn van het feit dat het anders zou moeten, is er nog steeds te weinig verandering te zien (Bruinsma, 2017). De NOS heeft onderzoek gedaan naar rookgedrag bij sportverenigingen en daaruit bleek dat de meeste clubs nog nauwelijks regels hebben met betrekking tot roken en dat er nog steeds veel gerookt wordt (Meindertsma & Van der Parre, 2017).

“Er zijn veel clubs die wel willen, maar niet precies weten hoe ze moeten beginnen met een goed beleid tegen roken op de club.”

De meningen over bemoeienis met betrekking tot het rookbeleid lopen eveneens uit elkaar. Waar voorstanders pleiten voor rookvrije sportclubs, vinden de tegenstanders dit betutteling. In “de Gelderlander” werd er hierover geschreven bleken medewerkers van de club ervan overtuigd dat deze betutteling zou leiden tot minder vrijwilligers als ze niet langer op de club zouden mogen roken (Bruinsma, 2017).

Zoals bekend is roken zeer schadelijk voor de gezondheid en is er verhoogd risico's op verschillende ziektes en aandoeningen als: hart- en vaatziekten, longziekten, kanker, Alzheimer, staar en blindheid (Freund, Belanger, D'Agostino, & Kannel, 1993). De helft van alle rokers sterven uiteindelijk aan een van deze gevolgen van roken. Per jaar zijn dit ongeveer 20.000 sterfgevallen. Roken blijkt het leven met 10 tot 12 jaar te verkorten en de nicotine in sigaretten zorgt voor een heftige rookverslaving (Hartstichting, n.d.).

Deze gezondheidsrisico's gelden niet alleen voor rokers, ook niet-rokers zijn slachtoffer. Per jaar sterven er 60 baby's door het roken van de moeder tijdens de zwangerschap (Rookvrije Generatie, n.d.). Dit wordt prenataal meerroken genoemd en verhoogt de kans op wiegendood. Meerroken is niet alleen een risico voor baby's. Jaarlijks zijn er duizenden sterfgevallen door de gevolgen van meerroken in het dagelijks leven. Ook de kans op longkanker en coronaire hartziekten wordt met 20 tot 30% verhoogd. Meerroken zorgt voor negatieve effecten op longfuncties en de kans op aandoeningen aan de luchtwegen stijgt met 20 tot 50% (van Gelder, Blokstra, & Feenstra, 2008). Ondanks al deze gezondheidsrisico's wordt er nog steeds veel gerookt en ook op sportclubs is dit het geval. Tegenwoordig wordt vaak benadrukt dat sporten gezond is en dat het goed is om veel te bewegen, maar juist op de plekken waar dit gebeurt, blijft er gerookt worden. Deze twee zaken zijn lastig met elkaar te rijmen.

Behalve deze directe gezondheidsrisico's bestaan er ook nog indirecte gezondheidsproblemen. Kinderen zijn de grootste risicofactor van deze indirecte gevolgen. Aangezien zij op hun club worden blootgesteld aan rokende volwassenen, lopen zij het risico dat zij (nu of later) zelf ook gaan roken.

“Omdat kinderen erg beïnvloedbaar zijn, zullen ze denken dat het normaal is om te roken en het gaan zien als de sociale norm, waardoor het op den duur normaler voor hen wordt om dit gedrag over te nemen” (Bandura, 1971).

Een mogelijke oorzaak dat er op veel clubs nog gerookt wordt is dat rokers het idee hebben dat het gezellig is en het erbij hoort. Mensen komen in hun vrije tijd en voor hun plezier naar de club en vinden het dan prettig als zij een sigaretje op kunnen steken. Als zij anderen op de club ook zien roken, worden zij in hun behoefte gesterkt en wordt roken op de club routine. Het wordt normaal geacht dat er gerookt wordt en dit wordt weer in stand gehouden doordat iedereen het doet en blijft doen. Een mogelijke oplossing hiervoor zou een rookverbod kunnen zijn, maar dit blijkt voor veel clubs niet wenselijk omdat wanneer mensen het idee hebben beperkt te worden in hun keuzevrijheid, in dit geval in de vorm van een rookverbod, dit kan leiden tot weerstand (Brehm & Brehm, 1981). Daarnaast zal een verbod ook gehandhaafd moeten worden, iets waar de club zelf niet altijd de mogelijkheden toe heeft omdat het veel extra werk en tijd kost en er hoge kosten mee gemoeid zijn. Er zullen vanuit de club mensen aangesteld moeten worden die dit verbod gaan handhaven en voor veel clubs is dit geen mogelijkheid.

Een laatste factor die het lastig maakt om het rookbeleid aan te pakken is de vraag wie er precies verantwoordelijk is voor toezicht op het rookverbod. In het huurreglement van sportbedrijf Arnhem staat dat roken op sportaccommodaties verboden kan worden, maar Sportbedrijf Arnhem heeft besloten om dit verbod niet door te voeren bij buitenaccommodaties. De gemeente dient naleving van het rookverbod te controleren, maar heeft niet de capaciteit en financiële middelen om dit voor een groot aantal accommodaties te doen. Daarom is er bij de clubs voor gekozen om enkel een binnenverbod te handhaven. Aan de ene kant wordt er door clubs gezegd dat zij zelf geen regels instellen, aangezien zij menen dat Sportbedrijf Arnhem als de eigenaar van de sportaccommodaties daarvoor verantwoordelijk zou moeten zijn. Aan de andere kant zegt Sportbedrijf Arnhem dat het de eigen verantwoordelijkheid is van de clubs, omdat Sportbedrijf Arnhem en de gemeente niet kunnen controleren of erop en rond de sportaccommodaties gerookt wordt. Door deze impasse blijft het probleem zichzelf in stand houden.

Om de impasse te doorbreken hebben is er een interventie ontwikkeld die het gewoontegedrag van de rokers doorbreekt om niet langer op en rond de sportaccommodatie te roken. Meer specifiek richt de interventie zich op de toeschouwers langs de lijn. Hiervoor is gekozen omdat dit de plaats is waar kinderen het meest worden blootgesteld aan het roken. Daarnaast valt dit in de praktijk ook goed te

observeren. De interventie is uitgevoerd bij een club die nog geen actief rookbeleid heeft. Omdat een verbod niet wenselijk is, wordt er gekeken of er ingespeeld kan worden op de intrinsieke motivatie van de toeschouwers, zodat zij zelf overtuigd raken van de onwenselijkheid om langs het sportveld te roken waarna zij zich gemakkelijker naar deze gedragslijn kunnen voegen.

Hoofdvraag: “Aangezien een verbod niet de ideale manier is om bezoekers van een sportaccommodatie niet te laten roken op de club, rest de vraag hoe ze kunnen worden aangemoedigd om vanuit zichzelf op deze locatie te stoppen met roken. “

Samenvatting

Het feit dat er op sportclubs gerookt wordt, is een groot maatschappelijk probleem omdat kan leiden tot ernstige gezondheidsrisico's. Daarnaast krijgen kinderen op deze manier het foute voorbeeld waardoor de kans groot is dat zij dit gedrag later gaan overnemen. Het is een lastig op te lossen probleem. Simpelweg verbieden is wegens gebrek aan handhaving niet altijd haalbaar en leidt tot veel weerstand. Omdat roken voor veel rokende bezoekers bij de club hoort, is het zaak om hen op andere gedachten te brengen.

2. Vooronderzoek

Er is een vooronderzoek uitgevoerd om te controleren of het rookprobleem op sportaccommodaties ook in de praktijk bestaat en zo ja, op welke manieren dit zich manifesteert. Het uitgevoerde vooronderzoek bestaat uit twee delen. Eerst zijn er gesprekken gevoerd met bestuurders van Arnhemse sportclubs en vervolgens zijn er bij verschillende clubs observaties gedaan om het rookgedrag van de bezoekers in kaart te brengen.

2.1 Gesprekken

Een aantal gesprekken is gevoerd met de voorzitters van verschillende Arnhemse sportclubs waar gesproken is over het rookprobleem bij hen op de club, of er al geprobeerd is om het probleem op te lossen en wat passende vervolgstappen zouden kunnen zijn.

SML

Voetbalclub SML heeft op dit moment geen rookbeleid. De voorzitter gaf tijdens het gesprek aan hij een dergelijke regel goed wil invoeren omdat hij er anders liever niet aan wilde beginnen. Hij gaf aan dat hij niet als politieagent een verbod wilde gaan handhaven. Het drinken van alcohol had de club al aangepakt door pas vanaf 15.00 uur alcohol te schenken. Hierover kwamen veel klachten bij de leden die vaak veel vroeger op de club waren en dan al een biertje wilden drinken. Om deze reden is men van deze maatregel weer afgestapt. Er wordt bij SML uitgegaan van de eigen verantwoordelijkheid van de leden.

Upward

Bij hockeyclub Upward hebben ze het balkon van het clubhuis rookvrij gemaakt. Dit is onder andere gedaan door stickers met 'verboden te roken' op de ramen te plakken. Desondanks geeft de club aan dat het voor de rest van het complex geen regels heeft opgesteld, aangezien het terrein eigendom is van Sportbedrijf Arnhem. De club beschouwt zichzelf niet als degene die over het beleid op het terrein gaat en geeft bovendien aan dat er geen wet is die roken in de open lucht verbiedt. Dit maakt het voor de club een complex probleem. In de praktijk bleek dat de stickers op de ramen niet bleken te werken, aangezien er op het balkon toch gerookt werd. Wel is er aan de leden gevraagd om op zaterdagochtend rekening te houden met het rookgedrag, aangezien de junioren op dat moment spelen.

ESA

Ook bij voetbalclub ESA is er een gesprek geweest en werd er aangegeven dat er nog niets aan de rookproblematiek is gedaan, ondanks dat het probleem naar eigen zeggen wel degelijk aanwezig is. Bij ESA is het ook opgevallen dat er in het bijzijn van kinderen gerookt werd en men hier graag een oplossing voor zou willen. Er waren al plannen om borden langs de velden te plaatsen, maar de invulling hiervan was nog niet concreet.

2.2 Observatie

Naast gesprekken met diverse clubs zijn ook observaties gedaan om het rookgedrag langs de lijn in kaart te brengen. Het gaat hier om de voetbalclubs SML en ESA en Hockeyclub Upward. Voetbalclub SML en hockeyclub Upward zijn op hetzelfde complex in Noord-Arnhem gevestigd, terwijl ESA in Arnhem-Zuid is gevestigd. Er is in twee weekenden geobserveerd en gekeken naar het aantal gerookte sigaretten per toeschouwer op de verschillende clubs. Behalve het aantal sigaretten zijn er meerdere variabelen meegenomen die van invloed kunnen zijn op het rookgedrag (zie Tabel 1).

Uit de cijfers blijkt weinig verschil zat tussen het aantal gerookte sigaretten bij de clubs. Eén wedstrijd springt er uit wat waarschijnlijk te maken heeft met het feit dat dit een wedstrijd van het eerste elftal van ESA was, waar normaal gesproken de meeste toeschouwers bij aanwezig zijn. Dit kan het hoge aantal rokers vergeleken met de andere wedstrijden verklaren. Bij alle clubs werd er tijdens wedstrijden van de jeugd een stuk minder gerookt dat bij de elftallen van de volwassenen Tussen deze wedstrijden waren er weinig verschillen in het aantal gerookte sigaretten (zie Tabel 1).

Datum	Club	Tijdstip	Team/ Leeftijdsgroep spelers	Toeschouwers langs de lijn	Gerookte sigaretten*
7-4-2018	Upward	10:30	JO9	10	0
7-4-2018	Upward	11:00	JO15	15	0
7-4-2018	Upward	12:00	JO15	15	0
7-4-2018	SML	10:45	JO11	20	0
7-4-2018	SML	11:30	JO13	20	1
7-4-2018	SML	11:30	JO15	12	1
7-4-2018	SML	12:00	JO17	5	0
8-4-2018	SML	10:30	JO13	4	0
8-4-2018	SML	11:00	SML 2	30	5
8-4-2018	SML	12:30	JO17	12	1
8-4-2018	SML	12:30	JO19	8	0
14-4-2018	ESA	11:00	JO13	10	3
14-4-2018	ESA	11:00	JO15	10	2
14-4-2018	ESA	11:00	JO15	5	1
14-4-2018	ESA	12:30	ESA 8	6	2
14-4-2018	ESA	12:30	ESA 9	3	0
14-4-2018	ESA	12:30	ESA 11	5	1
14-4-2018	ESA	15:00	ESA 1	100	22

*Hier is het aantal gerookte sigaretten tijdens de wedstrijd langs de lijn geteld. Wanneer iemand twee sigaretten rookte, werden deze dubbel geteld. Toeschouwers die bij meerdere wedstrijden aanwezig waren zijn ook twee keer meegeteld. Het gaat puur om het aantal gerookte sigaretten per wedstrijd.

Tabel 1. Het aantal gerookte sigaretten tijdens het vooronderzoek

Samenvatting

Het is duidelijk dat een aantal clubs dezelfde problemen hebben, namelijk dat toeschouwers en bezoekers langs de lijnen roken en dat dit een verkeerd voorbeeld aan de jeugd kan geven. Concrete stappen hier iets tegen te doen zijn vooralsnog uitgebleven.

3. De Theorie achter het Rookprobleem

In dit onderdeel wordt er een theoretische verklaring gezocht voor het bestaande rookgedrag langs de sportvelden. Er wordt besproken welke theoretische factoren verantwoordelijk zouden kunnen zijn voor het rookgedrag. Het meest kenmerkende aspect van roken is dat het gewoontegedrag is.

3.1 Gewoontegedrag

Wanneer iemand een sigaret opsteekt verloopt dit proces meestal automatisch. Roken is namelijk typisch gewoontegedrag (Ikard, Green, & Horn, 1969). Gewoontes ontstaan wanneer mensen in een regelmatig terugkerende context steeds opnieuw dezelfde gedragingen vertonen. Mensen voelen vaak de drang om een sigaret op te steken als ze opstaan, na het eten, tijdens een werkpauze, tijdens het uitgaan of op hun (sport)club. Handelingen als een sigaret opsteken raken gekoppeld aan terugkerende situaties, zodat, wanneer mensen zich in een dergelijke situatie bevinden, de behoefte tot die handeling vanzelf ontstaat en er zo gewoontes ontstaan (Verplanken, 2006). Daarbij komt bij dat roken verslavend is, waardoor de gewoonte steeds sterker wordt. Volgens het Trimbos Instituut is de definitie van verslaving:

"Het 'willen' is veranderd in 'moeten'. Een ander woord voor verslaving is 'afhankelijkheid'. Afhankelijkheid kun je opdelen in geestelijke en lichamelijke afhankelijkheid." (Trimbos Instituut | Verslaving, n.d.).

3.2 Lichamelijke verslaving

Lichamelijke verslaving wordt ook wel *craving* genoemd wat een sterke invloed heeft op het gewoontegedrag. Craving wordt veroorzaakt door de verslavende stof nicotine en wanneer er een tijdje niet gerookt wordt uit zich dit voornamelijk in ontweningsverschijnselen als bijvoorbeeld prikkelbaarheid, rusteloosheid, onvermogen om te concentreren en duizeligheid (Brecher, 1972). Dit hoeft niet persé een stoppoging te zijn. Craving komt ook voor wanneer mensen een tijd niet in de gelegenheid zijn om te roken, bijvoorbeeld wanneer ze zich op plaatsen bevinden waar het niet is toegestaan om te roken (Benowitz, 2010). Wanneer toeschouwers vanuit huis komen en langs het veld staan, is de kans aanwezig dat zij al een tijdje niet hebben gerookt. Door een sigaret op te steken verdwijnen de ontweningsverschijnselen. Door deze handeling steeds te herhalen wordt de gewoonte steeds sterker.

3.3 Geestelijke verslaving

Naast lichamelijke verslaving kan er ook sprake zijn van geestelijke verslaving. Bij geestelijke verslaving heeft men behoefte aan een sigaret zonder dat er fysieke signalen aan ten grondslag liggen. Het gaat meer om het idee van de handeling, het opsteken en in de mond houden van een sigaret, dan om de pure lichamelijke reactie die ontstaat na het roken van een sigaret (Trimbos Instituut | Verslaving, n.d.). Mensen raken niet alleen verslaafd aan de nicotine, maar ook aan het idee van roken. Door deze handeling te blijven herhalen wordt het gewoontegedrag ook in stand gehouden.

Een belangrijke oorzaak van de geestelijke verslaving en het idee dat men een sigaret nodig heeft, ligt vaak bij de omgeving waarin iemand zich bevindt. De behoefte aan een sigaret is in bepaalde situaties sterker dan in andere, zonder dat de lichamelijke verslaving hier een rol bij speelt (Dunbar, Scharf, Kirchner, & Shiffman, 2010). Dit heeft te maken met bepaalde omgevingskenmerken die als trigger kunnen werken om bepaald gedrag te vertonen. Wanneer mensen zich bevinden in een omgeving waar zij vaker roken, is de behoefte aan een sigaret groter dan in een willekeurige andere omgeving. Dus alleen al de omgeving kan tot een hunkering naar een sigaret leiden, nog los van de fysieke verslaving (Stambor, 2006). Wanneer mensen op de club komen, is de kans daarom groot dat deze omgeving alleen al zorgt voor een associatie met roken, simpelweg omdat hier met regelmaat gerookt wordt. Hoe vaker dit gedrag herhaald wordt, hoe sterker de associatie tussen de club en het roken, wat de gewoonte in stand houdt (Ouellette & Wood, 1998).

3.4 Clubcultuur

Een reden dat de associatie tussen 'de club' en roken zo sterk is, komt doordat mensen die roken, vaker in deze omgeving roken en dit altijd gedaan hebben. De club wordt door de meeste bezoekers ervaren als een plek waar ze in het weekend lekker kunnen ontspannen. Er werd altijd een biertje gedronken en een sigaretje gerookt. Dit is een reden dat dit gedrag ook lastig aan te passen (of pakken) is, aangezien mensen het roken zien als iets dat er echt bij hoort. Hierdoor is het niet zo eenvoudig voor clubs om strakke regels en strenge handhaving in te zetten terwijl er voorheen een ongedwongen sfeer heerste. Zoals eerder besproken hebben bestuurders van de clubs dan ook grote moeite om tot een eenduidig rook- (en drank-) beleid te komen. Toch is het belangrijk dat er verandering komt. Leden van sportvereniging blijken vaak ongezond gedrag vertonen met betrekking tot roken en alcoholgebruik, in vergelijking met mensen die geen lid zijn van een sportclub (Gebert,

2017). Door het groepsgevoel op de club worden drinken en roken eerder normaal en als onderdeel van sociale omgang gezien.

3.5 Bewust en onbewust

Omdat roken erg verslavend is en de handeling door sterke associaties steeds maar weer herhaald wordt, is roken meestal een automatische gewoonte. Het opsteken van een sigaret gebeurt vaak zonder erbij na te denken. De bewuste stap wordt overgeslagen, hetgeen verklaard kan worden door het *Reflective-Impulsive Model* van Strack en Deutsch (2004). Dit model laat zien dat keuzes die mensen maken door twee verschillende systemen worden aangestuurd, te weten het impulsieve en het reflectieve systeem.

Het impulsieve systeem stuurt gedrag door middel van onbewuste motivationele associaties. Het is een snel systeem waar beslissingen direct worden gemaakt op basis van ingesleten associaties. Daarom is het met name betrokken bij automatische gedragingen en gewoontegedrag als het opsteken en het roken van een sigaret. Het reflectieve systeem stuurt gedrag aan door middel van een bewust beslissingsproces. Deze beslissing is gebaseerd op kennis over de waarde en de waarschijnlijkheid van de uitkomst. De consequenties en gevolgen van deze beslissing worden gewogen en tegen elkaar afgezet, waarna gerichte specifieke handelingschema's geactiveerd worden.

Beide processen bepalen de manier waarop gedrag tot stand komt. Welk systeem daarbij dominant is, wordt bepaald door de context en het type gedrag. Omdat roken voornamelijk gewoontegedrag is, loopt dit via de onbewuste route. Door associaties en gewoontes gebeurt het opsteken van een sigaret automatisch. De bewuste route speelt echter wel een rol bij het inhiberen van roken. Het inhiberen van gewoontegedrag vereist immers aandacht en zelfcontrole (Diamond, 2012). Dit zijn bewuste processen die nodig zijn om niet toe te geven aan de gewoonte. Dit is waarschijnlijk ook de reden dat bewustwordingscampagnes en voorlichtingen tegen roken vaak ineffectief zijn. Mensen zijn niet bewust met een voorlichtingscampagne omdat ze bezig zijn met het voetbalweekend en alles wat daarbij komt kijken. Hierdoor hebben ze te weinig aandacht en krijgen ze de boodschap niet goed mee. Mensen moeten eerst actief bezig zijn met een boodschap en de motivatie hebben om deze te verwerken (Petty & Capcioppo, 1986). Pas wanneer dit het geval is, is er een mogelijkheid dat ze overtuigd kunnen worden door een boodschap.

3.6 Normen

Een factor die invloed kan hebben op een verslavende gewoonte als roken is de sociale norm over de wenselijkheid van roken in het algemeen en op specifieke plekken in het bijzonder. Hierbij spelen twee soorten normen een rol te weten de injunctieve en de descriptieve norm.

Injunctieve norm

De *Injunctieve norm* is een voorgeschreven of afgesproken norm waaraan men zich heeft te houden (Cialdini, Reno, & Kallgren, 1990). Een duidelijk injunctieve norm zou kunnen zijn dat afgesproken wordt dat er niet gerookt mag worden op de club, zodat het duidelijk is aan welke gedragsregels men zich dient te houden. Dit is precies wat lijkt te ontbreken bij veel clubs, getuige ook de gesprekken met de bestuurders waaruit bleek dat er weinig tot geen beleid was met betrekking tot het rookprobleem. Het gevolg is dat men gewoon blijft roken en daarmee de descriptieve norm uitdraagt dat roken geaccepteerd is.

“Afspraken om niet te roken ontbreken bij veel clubs waardoor roken de geaccepteerde norm blijft.”

Descriptieve norm

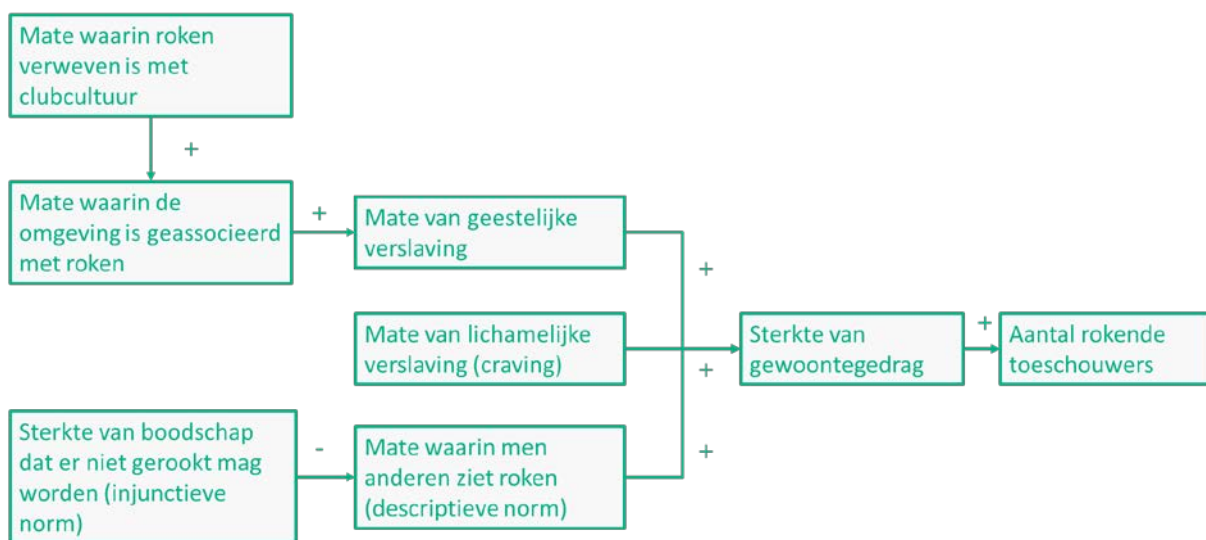
Waar een injunctieve norm meer zegt over een afgesproken norm, gaat de *descriptieve norm* meer over een gedragsstandaard die wordt opgemaakt uit het gedrag van anderen. Het gaat hier om de perceptie van het openlijk vertoonde gedrag en het idee dat deze gedragingen, omdat ze worden vertoond, bij de heersende norm horen (Cialdini, Reno, & Kallgren, 1990). Zo wordt er weleens gezegd: "zien roken, doet roken". Wanneer mensen anderen zien roken, zullen zij dit internaliseren als sociaal wenselijk gedrag. De kans is groot dat zij dit gedrag vervolgens gaan volgen en zelf ook gaan roken (Nationaal Expertisecentrum Tabaksontmoediging, 2016).

Kinderen zijn uiterst gevoelig voor de descriptieve norm. Volgens de sociale leertheorie van Bandura (1979) zijn kinderen erop gespitst het gedrag van anderen te observeren en over te nemen. Door bijvoorbeeld familieleden en leeftijdsgenoten te imiteren, nemen ze het rookgedrag van hen over (Ennett et al., 2010), waarna het verslavende effect van nicotine haar werk doet en de gewoonte verder versterkt. Dit gebeurt ook bij het experimenteren met roken. Wanneer kinderen worden geconfronteerd met rokende rolmodellen, kunnen ze roken zien als onderdeel van de sociale identiteit die ze willen uitdragen. Roken wordt zo een imagokwestie (Lynch & Bonnie, 1994).

Wanneer er gerookt wordt op sportclubs en wanneer dit wordt waargenomen door de kinderen die hier sporten, is de kans groot dat zij dit gedrag op langere termijn gaan overnemen. Omdat kinderen zo beïnvloedbaar zijn, is het belangrijk om te voorkomen dat roken als descriptieve norm wordt ervaren (Trimbos Instituut, 2016).

3.7 Procesmodel

In dit model wordt beschreven hoe de besproken factoren van het rookprobleem zich tot elkaar verhouden en hoe ze op elkaar inspelen. Het model is een visuele weergave waarmee deze verbanden duidelijk gemaakt worden.

Figuur 1. Procesmodel

Samenvatting:

Het aantal gerookte sigaretten wordt beïnvloed door de sterkte van het gewoontegedrag. Hoe sterker een gewoonte is, hoe vaker het betreffende gedrag vertoond wordt. Deze gewoonte wordt beïnvloed door de zowel de geestelijke als de lichamelijke verslaving. Dit leidt ertoe dat roken op sportaccommodaties de descriptieve norm is, wat het bestaande rookgedrag in stand houdt. Het stellen en handhaven van duidelijke regels (injunctieve norm) kan bijdragen aan het verminderen van het rookprobleem, maar stuit vaak op weerstand en op de neiging van mensen om onbewust vast te houden aan hun gewoontes.

4. Interventie

In dit hoofdstuk wordt op basis van de eerder besproken literatuur besproken op welke manier de interventie ervoor zorgt dat de gewoonte om langs het veld te roken doorbroken wordt. Daarnaast wordt uitgelegd hoe de interventie er in de praktijk uit is komen te zien.

4.1 Voorlichtingscampagne

Een voor de hand liggende stap om het gewoontegedrag te doorbreken is het versterken van de injunctieve norm. Bij ESA is er gecommuniceerd dat de club vanaf 9 juni 2018 rookvrij is. Dit is onder andere gedaan door het verspreiden van voorlichtingsmateriaal zoals spandoeken en flyers van 'Rookvrije Generatie' (zie Bijlage 2). Mensen informeren over de onwenselijkheid van roken op het sportcomplex als de nieuwe injunctieve norm loopt echter via de bewuste, reflectieve route (Strack & Deutsch, 2004). Zoals eerder besproken is er aandacht en zelfcontrole nodig om informatie binnen te laten komen via de bewuste route (Diamond, 2012). Mensen die gemotiveerd zijn om een boodschap te ontvangen en die hier aandacht voor hebben, kunnen deze grondig verwerken, een weloverwogen beslissing maken en zullen openstaan om hun mening aan te passen. Wanneer mensen geen motivatie en aandacht hebben, zullen zij deze boodschap niet goed verwerken en zal hun mening ook niet aangepast worden (Petty & Cacioppo, 1986).

Problemen met voorlichtingsmateriaal

Omdat mensen vooral voor hun ontspanning naar de club komen, zal hun aandacht vooral gericht zijn op elkaar en op de wedstrijden. Waarschijnlijk zullen zij niet bezig zijn met informatiecampagnes en zullen zij weinig aandacht hebben voor het voorlichtingsmateriaal. De meeste rokende toeschouwers zullen de boodschap, dat ESA rookvrij is, niet bewust verwerken waardoor slechts een klein deel van de doelgroep zal worden bereikt. Hiervan zal slechts een klein percentage zijn gedrag echt aanpassen, waardoor er weinig gedragsverandering tot stand komt. Ook zou er weerstand op kunnen treden omdat de spandoeken en flyers expliciet een regel uitdragen die men niet wil horen en waar men niet aan wil voldoen. Dit zou kunnen komen doordat men het gevoel krijgt beperkt te worden in de keuzevrijheid waardoor de campagne mogelijk weinig effect heeft (Brehm & Brehm, 1981).

4.2 Borden

Om te zorgen dat degenen die niet direct openstaan voor de nieuwe norm ook bereikt worden en er geen weerstand zal ontstaan, zijn er als aanvulling op de clubmaatregelen zes extra borden geplaatst (zie Bijlage 2). Er zijn verschillende technieken gebruikt om te zorgen dat de boodschap op die borden op effectieve wijze inbreekt op de gewoonte om op de club te roken. Deze technieken zijn: aandacht trekken, contrasten, slogans en altercasting.

Aandacht trekken

Een eerste voorwaarde is dat het bord moet opvallen en de aandacht trekt. Wanneer men mensen uit hun vaste routine gehaald kunnen worden, is het gemakkelijker om automatische gewoontes te doorbreken. Routines kan men doorbreken door mensen bijvoorbeeld iets nieuws of iets opvallends te laten zien (Davis & Knowles, 1999). Omdat dit hun aandacht trekt, zal de boodschap bewuster worden opgenomen. De borden die geplaatst worden moeten langs de gebruikelijke looproutes van de clubbezoekers staan en moeten er niet alledaags uitzien.

Contrasten

Een manier om de afbeelding op het bord meer op te laten vallen is ook door gebruik te maken van contrasterende associaties. Op de afbeelding is een duidelijk contrast te zien tussen aan de ene kant 'sportende kinderen' en aan de andere kant 'de roker'. Contrasterende associaties zijn een goede overtuigingstechniek, omdat de gecreëerde tegenstelling extra wordt benadrukt (Messaris, 1997). Het contrast zorgt ervoor dat het voor mensen duidelijk wordt dat roken en sporten een combinatie is die niet samen gaat met de gezondheid van opgroeiende kinderen. De rokers die deze borden zien, kunnen zo geconfronteerd worden met hun eigen tegenstrijdige gevoelens. Er ontstaat een discrepantie tussen wat zij doen en tussen wat zij niet zouden moeten doen. Dit wordt ook wel cognitieve dissonantie genoemd (Festinger, 1957). De aangewezen manier om deze dissonantie weg te nemen is door het gedrag in overeenstemming te brengen met de norm en het rookgedrag aan te passen. Vaak zijn de betrokkenen zich hier zelf helemaal niet van bewust en verloopt dit proces automatisch.

Slogans

Onder de afbeelding staat ook de slogan "Een sigaret tijdens de wedstrijd is vanaf nu verleden tijd!". Een slogan is een soort zin die, of een motto dat gebruikt wordt om een bepaald idee of bepaalde boodschap te verspreiden om zo het publiek te overtuigen. Vaak wordt ervoor gezorgd dat de slogan gemakkelijk onthouden kan worden (Lim & Loi, 2015). Door deze zin wordt meteen de bedoeling van

het bord duidelijk. Daarnaast is de zin door het gebruik van een rijm goed te onthouden, zodat men deze in de toekomst minder snel zal vergeten.

"Een sigaret tijdens de wedstrijd is vanaf nu verleden tijd!".

Altercasting

De laatste manier waarop het bord zou kunnen zorgen voor een gedragsverandering is het gebruik van altercasting. Dit is een techniek waarbij er een bepaalde rol of identiteit op mensen geprojecteerd wordt en ze zo gedwongen worden zich te gedragen naar de verwachtingen die bij deze rol komen kijken (Weinstein & Deutschberger, 1963). Het eerder besproken contrast zorgt voor een tegenstelling tussen sporten en roken. Behalve dat dit cognitieve dissonantie opwerkt door het eigen tegenstrijdige gedrag, zorgt dit er ook voor dat mensen stilstaan bij hun eigen voorbeeldfunctie. Door het contrast realiseren mensen zich dat roken en kinderen niet samen hoort op een sportclub, en worden zij zo in een verantwoordelijke rol geplaatst, van ouders/verzorgers die hun kinderen moeten beschermen tegen gezondheidsrisico's en het goede voorbeeld moeten geven. Hierdoor zouden zijn minder moeten gaan roken.

4.2 Na de gedragsverandering

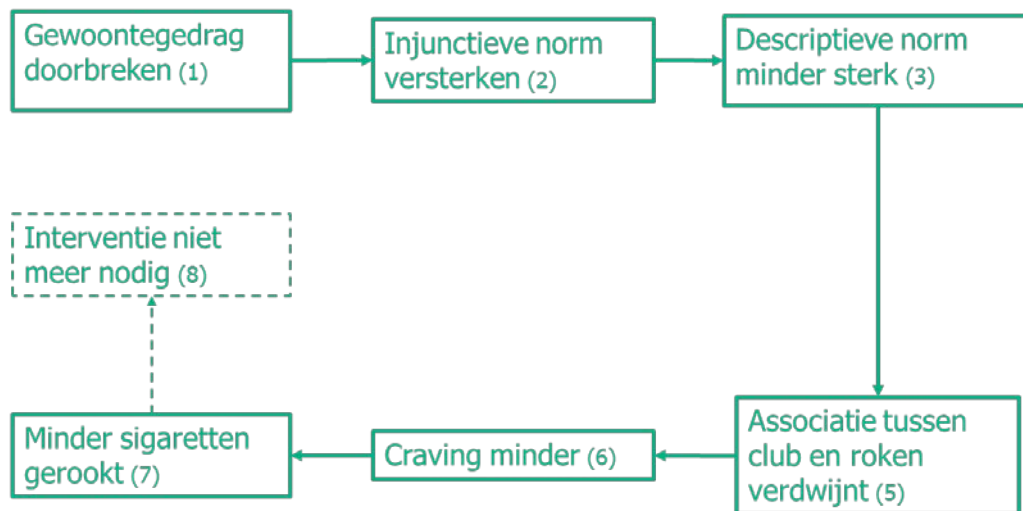
Wanneer mensen hun gedrag hebben aangepast heeft dit ook weer gevolgen voor de sociale verhoudingen op de club. Wanneer mensen het roken op de club verminderen of zelfs staken, betekent dit ook dat de associatie tussen roken en de club zwakker wordt. Deze verzwakte associatie in combinatie met de nieuwe injunctieve norm (er wordt hier niet gerookt) moet leiden tot verminderd rookgedrag. Wanneer er minder gerookt wordt, zal ook de descriptieve norm veranderen. Omdat er niet meer gerookt wordt, zal het lijken dat dit ook niet de bedoeling is. Iedereen die nu nog rookt, zal zich eerder bekeken voelen en ervan bewust zijn een negatieve uitzondering te zijn (Aronson, Wilson, & Akert, 2005) (zie Figuur 2). Dit is een voorbeeld van *social proof* wat kopieergedrag inhoudt. Mensen kijken eerst naar wat anderen doen om zo te bepalen of hun eigen gedrag correct is en in de situatie past.

4.2 Interventie in de praktijk

Deze interventie bestaat uit verschillende materialen die de injunctieve norm uitdragen. Door de club zijn zes spandoeken van 400 x 80 cm. opgehangen met de boodschap: 'Rookvrij | Rookvrije Generatie' en ongeveer duizend flyers uitgedeeld met informatie over een rookvrije club (zie Bijlage 2). *Rookvrije Generatie* is een stichting vanuit het KWF Kankerbestrijding en de Hartstichting die er naar streeft om

kinderen rookvrij op te laten groeien (Rookvrije Generatie, n.d.). Zij stellen gratis voorlichtingsmaterialen beschikbaar die gemeenten, scholen en clubs kunnen gebruiken om het roken op deze plekken tegen te gaan. Op de website van ESA is ook nog een bericht geplaatst dat verwijst naar de site van Rookvrije Generatie.

Om de door de club ingezette bewustwordingscampagne extra effectief te maken, zijn daarnaast op de clubaccommodatie zes borden van 50 x 70 cm. geplaatst. Deze borden zijn zo vormgegeven dat ze moeilijk te negeren zijn voor de toeschouwers waarde borden goed opvallen. Hierdoor zullen zij sneller openstaan voor de boodschap dat roken niet thuishoort in een omgeving waar kinderen sporten. Het bord toont een afbeelding van een roker met voetballende kinderen op de achtergrond. Eronder staat de tekst: "Een sigaret tijdens de wedstrijd is vanaf nu verleden tijd!" (zie Bijlage 2).

Figuur 2. Visualisatie van de vicieuze cirkel die de interventie moet starten.

Samenvatting

De interventie moet ervoor zorgen dat het gewoontegedrag doorbroken wordt en dat mensen zich bewuster worden van hun rookgedrag. Vanuit de club is een bewustwordingscampagne gestart dat roken niet past in een omgeving waar kinderen sporten. Als aanvulling op deze campagne zijn borden geplaatst die dezelfde boodschap uitdragen, maar op een wijze die eerder opvalt en die mensen hopelijk verleidt om op een onbewuste manier hun rookgedrag aan te passen. Het is de bedoeling om hiermee een vicieuze cirkel op gang te brengen waarin de boodschap (injunctieve norm) zich vertaalt in concreet gedrag (descriptieve norm), waardoor op de lange termijn de onbewuste associatie tussen 'de club' en 'een sigaretje opsteken' verdwijnt. Dit zal leiden tot een verminderde craving, wat weer zorgt voor minder gerookte sigaretten. Uiteindelijk is de interventie niet meer nodig omdat de nieuwe sociale norm is ingeburgerd die het gewenste gedrag in stand houdt. Of... waardoor het gewenste gedrag in stand gehouden wordt

5. Toetsing

Hier wordt uitgelegd hoe de effectmeting is opgezet. Daarna wordt er beschreven op welke manier de geobserveerde data geanalyseerd is.

5.1 Methode

Onderzoeksdesign

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een between-subject design met als onafhankelijke variabelen conditie (Interventie – ESA versus Controle - VDZ) en Meting (voormeting versus nameting) en als afhankelijke variabele het aantal gerookte sigaretten afgezet tegen het aantal toeschouwers (zie Figuur 3).

Uitkomstvariabele

De uitkomstmaat is de mate waarin er langs de lijnen wordt gerookt. Om dit gedurende de observatieperiode van 10 minuten goed te registreren is het aantal sigaretten geteld dat de toeschouwers in deze periode rookten, afgezet tegen het aantal toeschouwers langs de lijn. Er is gekozen voor het meten langs de lijn aangezien dit goed geobserveerd kon worden en omdat dit de plek was waar de voetballende kinderen het meest in aanraking kwamen met sigaretten. Er waren ook nog rookplekken rond de kantine, maar omdat de kinderen daar minder vaak komen, werd dit niet meegeteld. Aangezien er in de praktijk maar weinig rokers waren die binnen 10 minuten voor de tweede keer een sigaret opstaken en het aantal toeschouwers vrij constant bleef, is er ten behoeve van de analyses voor gekozen om de uitkomstmaat te vertalen in de verhouding tussen het aantal rokers versus de niet-rokers gedurende de observatieperiode.

Deelnemers

De voor- en nameting is uitgevoerd onder de toeschouwers bij wedstrijden op het clubterrein van de voetbalclubs ESA en VDZ. Via de besturen van beide clubs is gevraagd om mee te doen aan het onderzoek en na akkoord, toestemming te geven om het aantal rokers te meten. Alle informatie is daarna anoniem verwerkt. In totaal zijn er tijdens de 88 wedstrijden in de periode tussen 21 april en 23 juni 2018, 1287 mensen geobserveerd

Materialen

Er is een brief die naar verschillende clubs gestuurd met de vraag of zij mee wilden doen aan het onderzoek (zie Bijlage 1). Verder zijn er door ESA (experimentele conditie) spandoeken en flyers van

Rookvrije Generatie opgehangen en uitgedeeld en zijn als aanvulling op deze campagne de zes eerder besproken borden geplaatst (zie Bijlage 2). VDZ fungeerde als controleconditie, waar geen van deze materialen gebruikt zijn. Om de rokers bij beide clubs goed te kunnen registreren zonder dat zij dit in de gaten hadden, is een onopvallende handteller gebruikt. Op deze manier werden de metingen niet beïnvloedt.

Procedure

Naar aanleiding van de gesprekken die tijdens het vooronderzoek met clubs zijn gevoerd, is in overleg met ESA de interventie bij hun club uitgevoerd, aangezien ze toch al van plan waren om een antirookcampagne op te zetten. Vervolgens zijn de borden ontwikkeld en door de club op het terrein geplaatst. Voorafgaand aan de campagne en het plaatsen van de borden is bij de club een voormeting uitgevoerd en gedurende de interventieperiode werd de nameting gedaan. De club VDZ fungeerde hierbij als controleconditie. Ook hier is in dezelfde periode een voor- en nameting uitgevoerd, maar dan zonder de uitgevoerde interventie.

Oorspronkelijk was het de bedoeling om de meting tijdens de reguliere competitie uit te voeren, maar door externe factoren in het opzetten van de interventie heeft het langer geduurd voordat de borden beschikbaar kwamen. Daardoor kon de nameting pas in de periode na afloop van de competitie uitgevoerd worden en is er in plaats daarvan geobserveerd tijdens de gebruikelijke zomervoetbaltoernooien.

Observaties

De observatieperiodes bestonden uit meetperiodes van telkens 10 minuten bij een wedstrijd, waarna vervolgens bij een andere wedstrijd werd geobserveerd. Op deze manier konden meerdere wedstrijden ‘tegelijk’ worden bekeken. De voormeting liep van 21 april t/m 27 mei en de nameting werd in de periode van 9 juni t/m 23 juni uitgevoerd. In Tabel 2 wordt het aantal wedstrijden per geobserveerde variabele getoond om de verschillende condities te kunnen vergelijken.

	ESA		VDZ	
	Voor	Na	Voor	Na
<i>Wedstrijden</i>	20	26	18	24
<i>Toeschouwers</i>	256	409	279	343
<i>Leeftijd</i>	17 jeugd	14 jeugd	17 jeugd	8 jeugd
	3 volwassen	12 volwassen	1 volwassen	16 gemengd
<i>Weer</i>	4 bewolkt (koud)	11 bewolkt (warm)	5 bewolkt (koud)	24 bewolkt (warm)
	16 zon	7 bewolkt (koud)	13 zon	
		8 zon		
<i>Belang</i>	2 belangrijk	3 belangrijk	3 belangrijk	24 niet belangrijk
	14 niet belangrijk	21 niet belangrijk	6 niet belangrijk	
	4 redelijk	2 redelijk	8 redelijk	

Tabel 2: Het aantal geobserveerde wedstrijden en andere aspecten die meegenomen zijn.

5.2 Data-analyse

Preparatie

Omdat er op groepsniveau is gemeten zijn er in dit onderzoek geen deelnemers verwijderd. Er zijn geen wedstrijden geweest die de data op een bepaalde manier hebben kunnen beïnvloeden. Bij één wedstrijd waren veel meer mensen aanwezig dan bij overige wedstrijden maar aangezien de uitkomstmaat is omgezet naar ratio, is deze score niet als uitschieter meegenomen.

Analyses

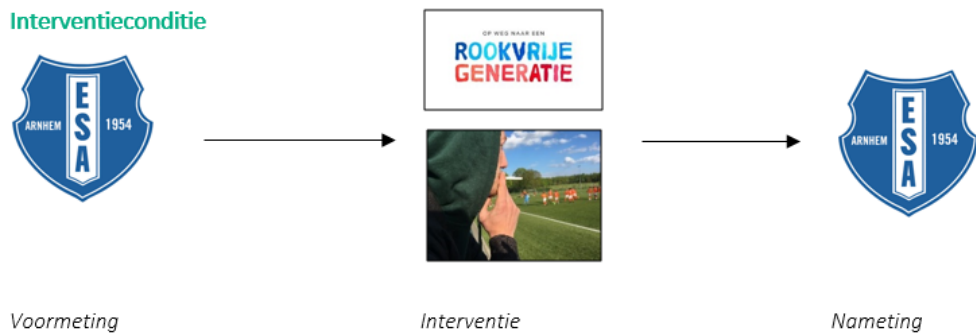
Voor de toetsing is gebruik gemaakt van een logistische regressieanalyse, met als uitkomstvariabele de verhouding van het aantal rokers tegenover niet-rokers per wedstrijd en als voorspellers het verschil tussen voor- en nameting (tijd) en het verschil tussen beide clubs (met ESA als experimentele en VDZ als controleconditie) en het interactie-effect tussen tijd*club. Dit is gedaan met de forced entry methode. De verwachting is dat er een interactie-effect zal optreden. Dit wil zeggen dat het aantal rokers bij de interventieconditie (ESA) zal verminderen en het aantal rokers bij de controleconditie (VDZ) gelijk zal blijven. Indien dit de uitkomst blijkt, zou er geconcludeerd kunnen worden dat het aantal rokers is verminderd door de interventie. Om te controleren voor storende variabelen zoals het

belang van de wedstrijd, de wisselende weersomstandigheden en de leeftijd van de spelers op het rookgedrag, is er op dezelfde manier een tweede logistische regressieanalyse uitgevoerd met deze variabelen als covariaten. Hierbij werd wederom de verhouding van het aantal rokers vs. niet-rokers per wedstrijd als afhankelijke variabele gebruikt

Controleconditie

Interventieconditie

Figuur 3. Visuele weergave van het onderzoeksdesign.

6. Resultaten en Conclusies

De geanalyseerde data en gevonden resultaten zullen hier worden beschreven en de conclusies die hieruit worden getrokken zullen besproken worden. Er zullen conclusies getrokken worden over de effectiviteit van de interventie.

In Tabel 3 zijn de gegevens over het rookgedrag tijdens de geobserveerde wedstrijden te vinden.

Club	Meting			
		Voormeting	Nameting	Totaal
ESA		38 – 218	32 – 377	70 – 595
		14,8%	7.8%	10.5%
VDZ		37 – 242	32 – 311	69 – 553
		13.3%	9.3%	10.4%
Totaal		75 – 460	64 – 688	139 – 1148
		14%	8.5%	10.8%

Tabel 3. Het aantal rokers vs. het aantal niet-rokers bij voor- en nameting, uitgesplitst naar club. Op de tweede regel het percentage rokers.

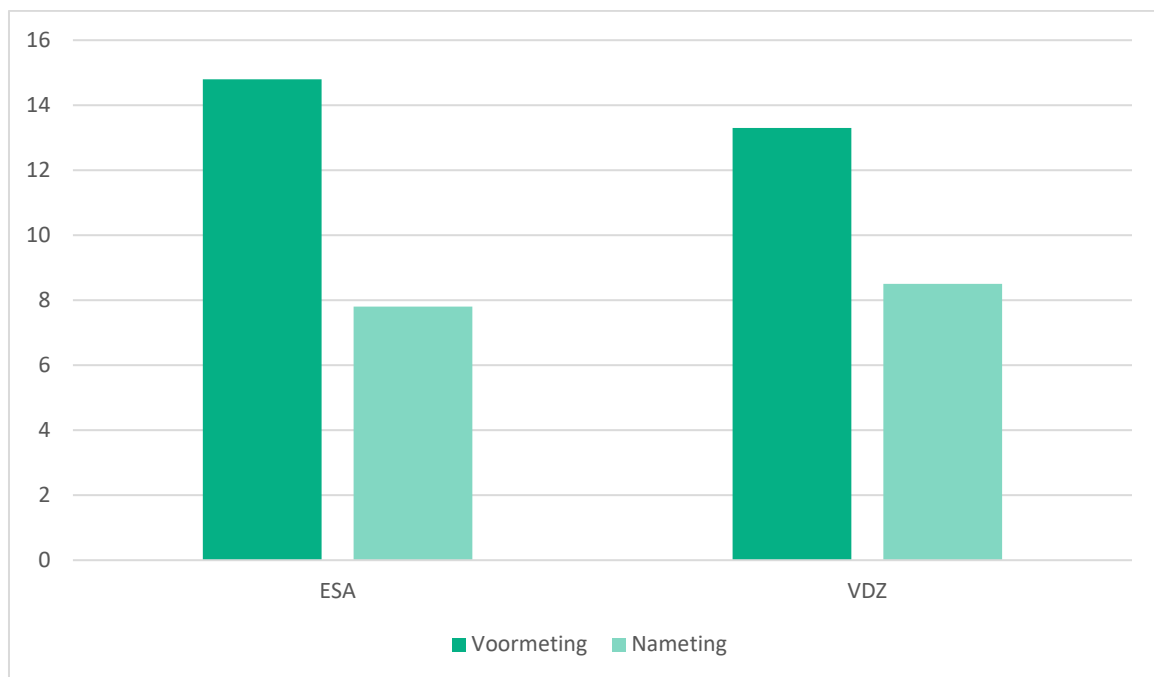
6.1 Hoofdanalyse

Uit de logistische regressie kwam naar voren dat er een effect over tijd is gevonden. Tijdens de nameting werd er minder gerookt dan tijdens de voormeting ($B = .720$, $\chi^2 = 7.990$, $p = .005$, $\text{Exp}(B) = 2.054$). Tijdens de nameting, vanaf 9 juni, de dag dat de interventie bij ESA werd geplaatst, werd er significant minder gerookt dan in de periode daarvoor.

Verder is er geen verschil gevonden in het aantal rokers van de twee verschillende clubs ($B = .192$, $\chi^2 = .542$, $p = .462$, $\text{Exp}(B) = 1.212$). Bij de interventieconditie (ESA) werd er niet significant minder gerookt dan bij de controleconditie (VDZ).

Als laatste kwam er ook geen interactie-effect naar voren ($B = -.324$, $\chi^2 = .803$, $p = .370$, $\text{Exp}(B) = .724$). De verschillen tussen de voor- en nameting waren bij ESA niet groter dan bij VDZ.

Zoals Figuur 4 laat zien, is er zowel bij de interventieclub (ESA) als bij de controleclub (VDZ) een mindering in rokers te zien. Bij ESA is dit ook in lijn der verwachting, bij VDZ is dit echter niet het geval omdat hier geen interventie is gedaan. Omdat de mindering in roken ook bij de controleconditie te zien is, kan er geconcludeerd worden dat de interventie in de vorm van een bewustwordingscampagne plus borden geen effect heeft gehad op het rookgedrag van de toeschouwers.

Figuur 4: Het percentage rokers in de voor- en nameting voor beide clubs grafisch weergegeven.

6.2 Exploratieve analyses

De controlevariabelen bleken geen effect te hebben gehad op het aantal rokers langs de lijn. Uit de exploratieve analyse bleek dat de leeftijdsgroep geen rol speelde. Er waren geen verschillen in het aantal rokers wanneer junioren speelden vergeleken met senioren ($B = .403$, $\chi^2 = 2.280$, $p = .131$, $\text{Exp}(B) = 1.497$) of gemengde teams ($B = -.132$, $\chi^2 = .144$, $p = .705$, $\text{Exp}(B) = .876$).

Ook het weer speelde geen rol ($B = -.053$, $\chi^2 = .055$, $p = .815$, $\text{Exp}(B) = .948$). Er was geen verschil in het aantal rokers wanneer het bewolkt of zonnig was. Ook het belang van de wedstrijd speelde geen rol. Er was geen verschil tussen niet belangrijke wedstrijden vergeleken met redelijk belangrijke wedstrijden ($B = .241$, $\chi^2 = .923$, $p = .337$, $\text{Exp}(B) = 1.272$) en belangrijke wedstrijden ($B = .281$, $\chi^2 = .969$, $p = .325$, $\text{Exp}(B) = 1.325$).

Samenvatting

Uiteindelijk bleek het effect van conditie (controle vs. Interventie) niet significant. Ook het interactie-effect bleek niet significant. Er werd wel een effect van tijd (voor- en nameting) gevonden. Ook de exploratieve analyses (belang, leeftijd en weer) bleken niet significant.

7. Discussie

In de discussie wordt er een verklaring gegeven voor de gevonden bevindingen en resultaten.

Daarnaast zal er een advies gegeven worden over het proces.

Het idee van de interventie was om het rookgedrag van de toeschouwers te verminderen. Omdat roken typisch gewoontegedrag is en het lastig is om mensen hiervan af te brengen, is het belangrijk om het vaste patroon van de toeschouwers te doorbreken. Dit is geprobeerd met een interventie in de vorm van voorlichtingsmateriaal met spandoeken en flyers en daarnaast borden. Deze borden moesten zorgen voor een doorbreking van het rookgedrag door in te spelen op de intrinsieke motivatie van de toeschouwers. Hierdoor zouden zij langs de lijn in het bijzijn van kinderen minder moeten gaan roken. De verwachting was dat wanneer er minder gerookt zou worden, de heersende norm zou veranderen. De nieuwe injunctieve norm zou zijn dat er niet gerookt wordt op de club. Wanneer dit door de toeschouwers overgenomen zou worden zou dit betekenen dat de descriptieve norm ook verandert, namelijk wanneer je niemand anders ziet roken, ga je dit zelf ook niet doen.

“Uit de resultaten bleek dat er tijdens de nameting minder gerookt werd dan tijdens de voormeting, maar ook dat dit verschil zowel bij de interventieconditie als bij de controleconditie bestond.”

Bij beide clubs heeft een mindering in roken plaatsgevonden, terwijl het de verwachting was dat dit alleen bij de interventieconditie gevonden zou worden vanwege de gedragsbeïnvloeding die hier gedaan werd met behulp van zowel het campagnemateriaal als de geplaatste borden. Dat er bij de controleconditie evengoed een mindering in roken werd gevonden en niet alleen bij de interventieconditie kan erop duiden dat de interventie zelf niet gewerkt heeft. Dit zou verklaard kunnen worden door een plafondeffect. Dit wil zeggen dat het maximum haalbare resultaat al bijna bereikt was, voordat de interventie van start was gegaan. Tijdens het vooronderzoek en de reguliere observaties bleek dat bij beide clubs het percentage rokers een stuk lager lag dan gemiddeld in Nederland. Uit cijfers van het RIVM blijkt dat in Nederland ongeveer een kwart van de bevolking 18 jaar en ouder, rookt (Volksgezondheid, 2018) terwijl bij ESA en VDZ gemiddeld 10,5% van de mensen rookten. Aangezien dit percentage lager ligt dan gemiddeld, is het lastig om een nog grotere mindering in roken te bereiken. Het lijkt erop alsof er al minimaal gerookt wordt op beide clubs, waardoor een interventie weinig effect zal hebben. Desalniettemin was er toch een duidelijk verschil tussen voor- en nameting.

Dit verschil is in ieder geval niet veroorzaakt door secundaire factoren als het weer, de leeftijd van de sporters en het belang van de wedstrijd. Deze factoren zijn gemeten en bleken geen invloed te hebben op het aantal rokers langs de lijn. Een verklaring die dan overblijft is dat de omstandigheden tijdens de voormeting verschilden met die van de nameting. Omdat het plaatsen van de interventie langer heeft geduurd dan gepland, was de reguliere competitie al afgelopen voordat alle borden geplaatst konden worden. Hierdoor was het alleen nog mogelijk om de nameting te doen tijdens verschillende toernooien. Dit gold zowel bij ESA als bij VDZ. Het verschil heeft ermee te maken dat toernooien een ander publiek aantrekken dan het publiek dat tijdens de reguliere competitie komt kijken. Over het algemeen komt tijdens de competitie dezelfde groep ouders bij elkaar. Zij kennen elkaar al langer waardoor er vanzelf een vaste gewoonte van gezelschapsgedrag ontstaat waar roken een onderdeel van is. Bij toernooien is er een andere publiekssamenstelling. Toernooien duren meestal een hele dag en de teams moeten vaak lang wachten tot ze weer kunnen spelen. Daarom wordt (een deel van) het elftal regelmatig door slechts een paar ouders of zelfs de trainer meegenomen, zodat niet iedereen zijn hele vrije zaterdag of zondag kwijt is. Hierdoor komt deze vaste groep niet meer bij elkaar. Het is mogelijk dat dit een reden is waarom er ook minder gerookt wordt.

Een andere mogelijkheid waarom er tijdens toernooien minder gerookt wordt kan zijn dat er door de toeschouwers minder spanning wordt ervaren dan tijdens de competitie. De voormeting was tegen het eind van de competitie toen er nog belangrijke wedstrijden voor promotie of degradatie gespeeld moesten worden. Hierdoor is het mogelijk dat toeschouwers extra spanning ervaren. Roken kan ervoor zorgen dat gevoelens van spanning of stress verminderen (Choi, Ota, & Watanuki, 2015). Bij de geobserveerde toernooien hing een meer ontspannen sfeer. Er stond niets belangrijks op het spel en mensen hadden een ontspannen dag die meer in het teken van gezelligheid stond dan in het teken van competitie.

“Hierdoor ervaren mensen minder spanning, wat een reden kan zijn dat er minder gerookt werd.”

Het is moeilijk om duidelijke conclusies te verbinden aan de effectmeting, waardoor het lastig is om in te schatten of de interventie toegevoegde waarde heeft. Het is daarom aan te raden om deze interventie op een meer systematische schaal te herhalen. Er zijn een aantal factoren waarbij dan rekening mee gehouden dient te worden. Ten eerste blijkt het observeren met het eigen oog, dus door zelf langs de lijn te staan en te tellen, een goede methode om rookgedrag in kaart te brengen. Het kost tijd en energie, maar het levert wel betrouwbare resultaten op. Daarnaast wordt het gedrag in de natuurlijke situatie geobserveerd.

Verder kan er beter aan het begin van het seizoen een dergelijke interventie geïmplementeerd worden dan aan het einde van het voetbalseizoen omdat het risico dat de competitie is afgelopen voordat de borden geplaatst zijn, dan veel kleiner is. Aan het begin van de competitie zal er meer motivatie zijn om mee te doen aan een dergelijke antirookcampagne, omdat er dan ook vanuit het bestuur nog meer motivatie is om een seizoen fris te beginnen. Tegen het eind van de competitie werkt iedereen toe naar de zomerstop en is het lastiger om mensen mee te krijgen met dit soort verzoeken die nog op korte termijn geregeld moeten worden.

Wanneer er eerder met de interventie gestart kan worden, zouden de langetermijneffecten beter gemeten kunnen worden, wat gunstig is voor twee zaken. Ten eerste kan er dan gekeken worden of een interventie werkt, maar vooral ook of het effect standhoudt en niet meteen weer afzwakt.

Daarnaast kan er gekeken worden of de sociale normen tijdens de interventie veranderen. Wanneer de interventie zou werken, zou dit betekenen dat injunctieve norm is veranderd. Het zou dan de regel worden dat men niet rookt op de club. Dit betekent dat wanneer iemand wél rookt, deze persoon een slecht voorbeeld geeft (als een slecht voorbeeld dient). Omdat mensen zich laten leiden door gedrag van anderen (social proof), kan er op deze manier goed in kaart worden gebracht of mensen minder gaan roken wanneer er verder niemand rookt. Op deze manier kan er gekeken worden of de injunctieve en descriptieve normen invloed hebben op het rookgedrag van de toeschouwers (Aronson, Wilson, & Akert, 2005). In eerste instantie kan het effect van de interventie bekeken worden, en wanneer deze blijkt te werken, kan er op langere termijn gekeken worden hoe de verschillende normen het effect, het verminderde rookgedrag, in stand houden.

Als laatste zou het verstandig zijn om tijdens de interventie bij meerdere clubs te meten. Het is niet duidelijk hoe representatief ESA en VDZ zijn in het Arnhemse verenigingsleven. Het is daarom verstandig om een volgende interventie uit te breiden. Er zouden meerdere condities gemaakt kunnen worden, bijvoorbeeld: een controleconditie, een combinatieconditie met spandoeken, flyers en borden (zoals de huidige situatie), een conditie met alleen spandoeken en flyers, én een conditie met alleen borden. Op deze manier kan er precies gekeken worden welke manier van gedragsbeïnvloeding het meest effectief is; een bewustwordingscampagne, borden die inspelen op intrinsieke motivatie of een combinatie van deze twee.

Met deze interventie kan niet aangetoond worden dat de huidige aanpak gewerkt heeft, maar door methodologische beperkingen, waaronder de korte meetperiode en de verschillende condities tussen de voor- en nameting, kan dit ook niet worden uitgesloten. Om deze reden zou een vervolgonderzoek over een langere periode, binnen de reguliere competitie, bij meerdere clubs en met verschillende condities aanbevolen zijn om het afzonderlijke effect van de verschillende beïnvloedingstechnieken te kunnen toetsen.

“Een vervolgonderzoek over een langere periode, binnen de reguliere competitie, bij meerdere clubs en met verschillende condities zou aanbevolen zijn.”

8. Aanbevelingen

Hier zullen een aantal aanbevelingen worden gedaan naar aanleiding van de gevonden resultaten.

De grootste beperking van dit onderzoek was dat het voor- en nameting niet onder dezelfde omstandigheden zijn uitgevoerd. Dit is de meest waarschijnlijke reden voor het verschil tussen de voor- en nameting. In de toekomst zou dit verholpen kunnen worden door het onderzoek te herhalen tijdens de reguliere competitie.

Daarnaast was het door tijdgebrek ook niet mogelijk om het afzonderlijke effect van de borden (waarbij wordt ingespeeld op intrinsieke motivatie van rokers) te meten, zonder dat de materialen van Rookvrije Generatie hierbij interfereren. Uit psychologische literatuur komt naar voren dat het belangrijk is om op meer onbewuste motieven in te spelen om een campagne effectief te laten zijn (Petty & Cacioppo, 1986). Om dit te kunnen bevestigen zou er een derde conditie aan de effectmeting toegevoegd moeten worden om het afzonderlijk effect van de borden vast te kunnen stellen.

Als laatste is het aan te raden om aan het begin van de competitie te beginnen met dit onderzoek zodat er tijd is om langere termijneffecten te kunnen meten. Zo valt er niet alleen te zien of er minder gerookt wordt, maar mogelijk ook hoe de sociale verhoudingen veranderen ten aanzien van roken.

9. Referenties

- Aronson, E., Wilson, T.D., & Akert, A.M. (2005). *Social Psychology* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. Morristown, NJ: General Learning Press.
- Benowitz, N. L. (2010). The Nature of Nicotine Addiction. *Smoking: Risk, Perception, & Policy*, 362(24), 159-187. doi:10.4135/9781452232652.n8
- Brecher, E. M. (1972). *Licit and illicit drugs*. Boston: Toronto.
- Brehm, S. S., & Brehm, J. W. (1981). Effects of Reactance. *Psychological Reactance*, 98-117. doi:10.1016/b978-0-12-129840-1.50009-0
- Bruinsma, J. (2017, November 8). Speeltuín zit niet te wachten op rookvrije zone. De Gelderlander. Retrieved from <https://www.gelderlander.nl/arnhem-e-o/speeltuín-zit-niet-te-wachten-op-rookvrije-zone~abfbec40/>
- Choi, D., Ota, S., & Watanuki, S. (2015). Does cigarette smoking relieve stress? Evidence from the event-related potential (ERP). *International Journal of Psychophysiology*, 98(3), 470-476. doi:10.1016/j.ijpsycho.2015.10.005
- Cialdini, R. B., Reno, R. R., & Kallgren, C. A. (1990). A focus theory of normative conduct: Recycling the concept of norms to reduce littering in public places. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(6), 1015-1026. doi:10.1037//0022-3514.58.6.1015
- Davis, B. P., & Knowles, E. S. (1999). A disrupt-then-reframe technique of social influence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 192-199. doi: 10.1037/0022- 3514.76.2.192
- Diamond, A. (2012). Executive Functions. *Annual Review of Psychology*, 64, 135-168. doi:10.1146/annurev-psych-113011-143750
- Dunbar, M. S., Scharf, D., Kirchner, T., & Shiffman, S. (2010). Do smokers crave cigarettes in some smoking situations more than others? Situational correlates of craving when smoking. *Nicotine & Tobacco Research*, 12(3), 226-234. doi:10.1093/ntr/ntp198
- Ennett, S. T., Foshee, V. A., Bauman, K. E., Hussong, A., Faris, R., Hipp, J. R., & Cai, L. (2010). A social contextual analysis of youth cigarette smoking development. *Nicotine & Tobacco Research*, 12(9), 950-962. doi:10.1093/ntr/ntq122
- Festinger, L. (1957). A Theory of Cognitive Dissonance. *The American Journal of Psychology*, 72(1), 153. doi:10.2307/1420234
- Freund, K. M., Belanger, A. J., D'Agostino, R. B., & Kannel, W. B. (1993). The health risks of smoking the framingham study: 34 years of follow-up. *Annals of Epidemiology*, 3(4), 417-424. doi:10.1016/1047-2797(93)90070-k

- Gebert, A., Lamprecht, M., & Stamm, H. (2017). Die präventive Wirkung von Sport und Verein. *German Journal of Exercise and Sport Research*, 47(2), 122-132. doi:10.1007/s12662-017-0443-6
- Hartstichting. (n.d.). Een Rookvrije Generatie. Retrieved from <https://www.hartstichting.nl/dit-doet-de-hartstichting/hartgezonde-toekomst-voor-de-jeugd/rookvrije-toekomst-voor-de-jeugd/een-rookvrije-generatie>
- Houvanarnhem.nl. (2017, October 27). Hockeyvereniging HCM eerste rookvrije vereniging van Arnhem. Retrieved from <http://houvanarnhem.nl/21939/hockeyvereniging-hcm-arnhem-eerste-rookvrije-vereniging-arnhem/>
- Ikard, F. F., Green, D. E., & Horn, D. (1969). A Scale to Differentiate between Types of Smoking as Related to the Management of Affect. *International Journal of the Addictions*, 4(4), 649-659. doi:10.3109/10826086909062040
- Lim, L., & Loi, K. Y. (2015). Evaluating slogan translation from the readers' perspective: A case study of Macao. *Babel Revue internationale de la traduction / International Journal of Translation*, 61(2), 283-303. doi:10.1075/babel.61.2.07lim
- Lynch, B. S., & Bonnie, R. J. (1994). Social norms and the acceptability of tobacco use. In *Growing Up Tobacco Free: Preventing Nicotine Addiction in Children and Youths*. Washington, DC: National Academies Press.
- Meindertsmas, B., & Van der Parre, H. (2017, September 25). Sporten is gezond, maar sportclubs zijn dat vaak iets minder. NOS. Retrieved from <https://nos.nl/artikel/2194707-sporten-is-gezond-maar-sportclubs-zijn-dat-vaak-iets-minder.html?sp=8beffd64-92e8-43a7-96d2-127c13ae07dc.1507121341232>
- Messariss, P. (1997). *Visual persuasion: The role of images in advertising*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Nationaal Expertisecentrum Tabaksontmoediging. (2016, September). *Zien roken doet roken?*. Retrieved from <https://assets.trimbos.nl/docs/aeabf496-e894-4e92-bcbb-5c679dd7b2e9.pdf>
- Omroep Gelderland. (2017, September 25). Roken in sportkantine taboe, langs het veld niet. Retrieved from <https://www.omroep gelderland.nl/nieuws/2143510/Roken-in-sportkantine-taboe-langs-het-veld-niet>
- Ouellette, J. A., & Wood, W. (1998). Habit and intention in everyday life: The multiple processes by which past behavior predicts future behavior. *Psychological Bulletin*, 124(1), 54-74. doi:10.1037//0033-2909.124.1.54
- Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1986). The Elaboration Likelihood Model of Persuasion. *Advances in Experimental Social Psychology*, 19, 123-205. doi:10.1016/s0065-2601(08)60214-2
- Rookvrije Generatie. (n.d.). Feiten en Cijfers. Retrieved from <https://rookvrijegeneratie.nl/over-de-rookvrije-generatie#feiten-en-cijfers>

- Rookvrije Generatie. (n.d.). Over de Rookvrije Generatie | Ons doel. Retrieved from <https://rookvrijegeneratie.nl/over-de-rookvrije-generatie#ons-doel>
- Rookvrije Generatie. (n.d.). Materialen. Retrieved from <https://rookvrijegeneratie.nl/materialen/>
- Sportbedrijf Arnhem. (n.d.). Over Ons. Retrieved from <https://www.sportbedrijfarnhem.nl/over-ons/sportbedrijf-arnhem/>
- Stambor, Z. (2006). In Brief: Specific environments alone can trigger smokers' cigarette cravings. *PsycEXTRA Dataset*, 37(3), 15. doi:10.1037/e481612006-014
- Strack, F., & Deutsch, R. (2004). Reflective and Impulsive Determinants of Social Behavior. *Personality and Social Psychology Review*, 8(3), 220-247. doi:10.1207/s15327957pspr0803_1
- Trimbos Instituut | Roken van slechte gewoonte tot verslaving. (n.d.). Retrieved from <https://www.trimbos.nl/projecten-en-onderzoek/net/roken-van-slechte-gewoonte-tot-verslaving>
- Trimbos Instituut | Verslaving. (n.d.). Retrieved from <https://www.rokeninfo.nl/publiek/werking-risicos/verslaving>
- Trimbos Instituut. (2016, September). *Zien roken doen roken*. Retrieved from <https://assets.trimbos.nl/docs/aeabf496-e894-4e92-bcbb-5c679dd7b2e9.pdf>
- Van Gelder, B. M., Blokstra, A., & Feenstra, T. L. (2008). Environmental tobacco smoke in the Netherlands. First estimates of exposure, review of main health effects and overview of available interventions. *Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu RIVM*.
- Verplanken, B. (2006). Beyond frequency: Habit as mental construct. *British Journal of Social Psychology*, 45(3), 639-656. doi:10.1348/014466605x49122
- Volksgezondheid. (2018, April 6). Roken | Cijfers & Context | Huidige situatie: volwassenen. Retrieved from <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/roken/cijfers-context/huidige-situatie-volwassenen#node-roken-naar-leeftijd>
- Weinstein, E. A., & Deutschberger, P. (1963). Some Dimensions of Altercasting. *Sociometry*, 26(4), 454. doi:10.2307/2786148

Bijlages

Bijlage 1: Brief naar clubs

Beste,

Mijn naam is Boris Peters en op dit moment loop ik stage bij Sportbedrijf Arnhem verenigingsondersteuning en advies. Op dit moment doe ik in het kader van mijn afstudeerstage onderzoek naar rookgedrag bij sportclubs. Dit hoort bij de masteropleiding gedragsverandering (psychologie) aan de Radboud Universiteit.

Ik ben bezig om een interventie te ontwikkelen met als doel dat er op sportclubs niet of minder gerookt wordt in het bijzijn van kinderen.

Sportbedrijf en Gemeente Arnhem willen graag dat deze en volgende generatie kinderen geheel rookvrij opgroeien.

Aangezien een verbod vaak lastig te handhaven is en daarbij niet altijd wenselijk is, zou het mooi zijn als deze interventie ervoor kan zorgen dat mensen (leden/toeschouwers) uit zichzelf besluiten om niet meer te roken op sportclubs in het bijzijn van kinderen. Hier hoop ik iets aan bij te kunnen dragen met dit onderzoek.

Ik wil uw bestuur graag benaderen om een afspraak te maken voor een gesprek om de huidige stand van zaken rondom het rookbeleid op uw vereniging te bespreken. Ik zal in dat gesprek mijn onderzoek toelichten, in de hoop dat we na dit gesprek wellicht iets voor elkaar kunnen betekenen, wellicht in de vorm van een algemeen regionaal rookbeleid.

Ik hoop dat ik uw interesse voldoende heb gewekt om tot een afspraak te komen.

Ik hoor graag van u,

Vriendelijke groet,

Bijlage 2: Interventie

Foto van het bord in combinatie van het spandoek

Foto van alleen het bord.

De flyer met informatie over rookvrije sport.

‘Help mee kinderen rookvrij te laten sporten!’

Rookvrije Sport

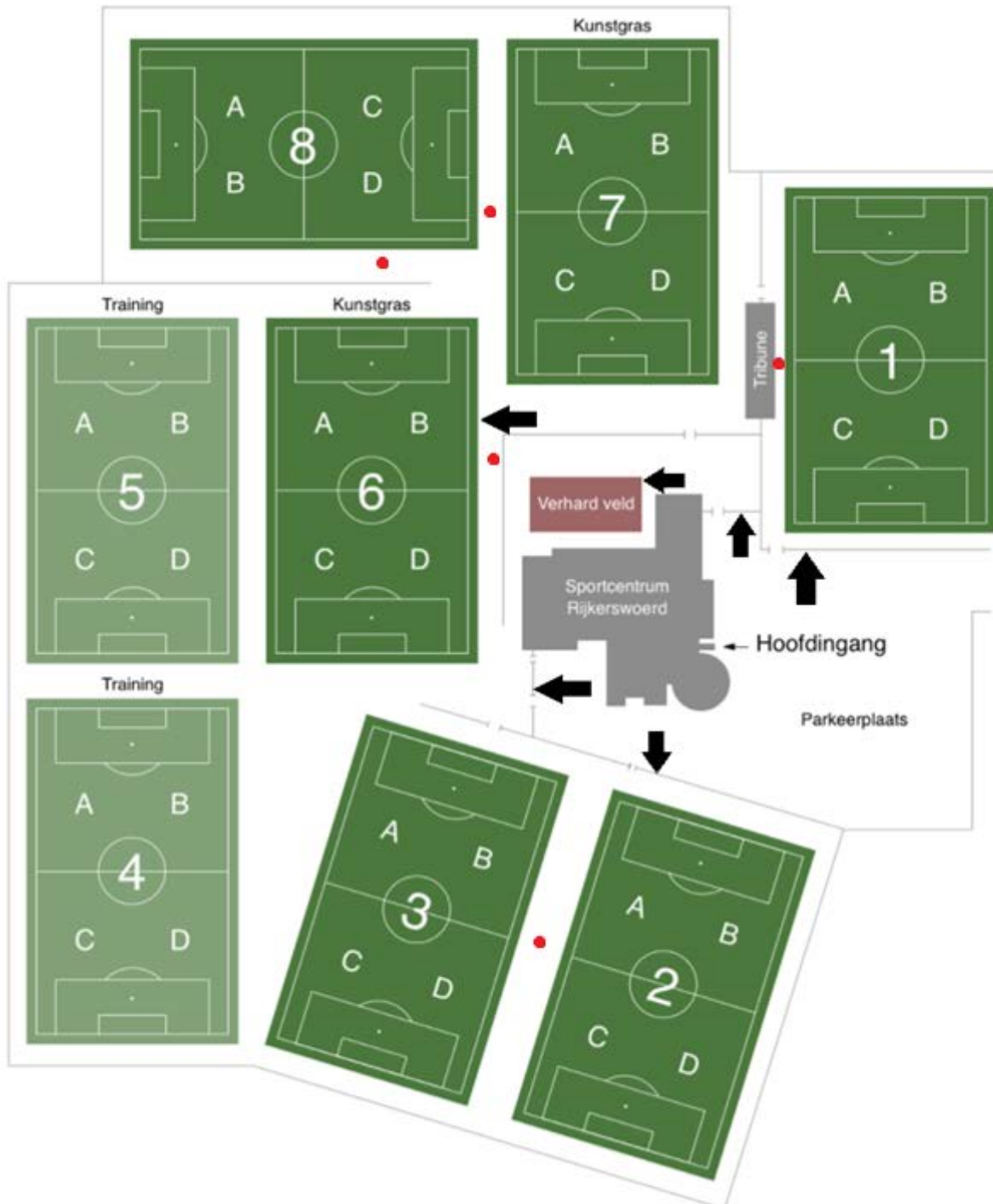
Steeds meer sportverenigingen worden rookvrij. Niet alleen binnen, maar ook buiten. Maak jouw sportclub rookvrij en geef kinderen het goede voorbeeld.

Bijlage 3: Plattegronden

Afbeelding om te tonen waar de borden en spandoeken zijn opgehangen. De pijlen staan voor de plek waar de borden en spandoeken zijn geplaatst. De rode stippen staan voor de plaats waar de wedstrijden zijn geobserveerd.

Accommodatie ESA

Accommodatie VDZ

Ook hier staan de rode stippen voor de plek waar wedstrijden zijn geobserveerd.

